

การยุติปัญหาในชุมชนด้วยบทบาทการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน Solving problems in the community with confidence mediating disputes

สิทธิพัฒน์ เฉลิมยศ¹

¹กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

Sitthipat Chalermmyot¹

¹Police Education Bureau, Royal Thai Police Headquarters

Rpmbase@gmail.com

รับบทความ : 14 มีนาคม 2566 แก้ไขบทความ 26 มิถุนายน 2566 ตอรับบทความ 27 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

ข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยในสังคมและจะต้องได้รับการแก้ไขให้ทัน่วงทีก่อนที่จะลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่ ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่เป็นปัญหาระดับการปกครอง เช่น ปัญหาสัตว์เลี้ยงทำลายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การจอดรถขวางหน้าบ้าน การก่อเสียงดังรบกวนเพื่อนบ้าน การหมิ่นประมาท การฟ้องร้องเรื่องมรดกในครอบครัวและการทะเลาะวิวาทภายในครอบครัว ซึ่งเป็นปัญหาที่สามารถไกล่เกลี่ยให้ทั้งสองฝ่ายสามารถยอมความและทำข้อตกลงร่วมกันในการยุติปัญหา พร้อมทั้งการเสนอแนวทางในการชดเชยความผิดด้วยความสมัครใจและความเต็มใจทั้งสองฝ่าย โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางในการพูดคุย ซึ่งเป็นกระบวนการยุติข้อพิพาทโดยไม่ต้องขึ้นศาลหรือเสียเวลาหรือสิ้นเปลืองงบประมาณในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจึงได้ถูกกำหนดขึ้นจากพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เพื่อขับเคลื่อนการยุติข้อพิพาทในชุมชนและการชี้แจงให้ประชาชนเห็นถึงข้อดีในการไกล่เกลี่ยให้คดีจบในระดับชุมชนดีกว่าการขึ้นศาลหรือการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่ทำให้สิ้นเปลืองเงินและเสียเวลาในการดำเนินคดีและเป็นการช่วยลดคดีที่ขึ้นสู่ศาล เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมและประชาชนได้รับผลประโยชน์ในระดับการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน

คำสำคัญ : การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน, การยุติข้อพิพาทข้อขัดแย้งในชุมชน, การจัดการความขัดแย้ง, ชุมชน

Abstract

Disputes or conflicts arising in the community are frequent problems in society and must be addressed in a timely manner before it becomes a big problem. Most of the problems are administrative problems such as the problem of pets destroying agricultural products. Parking in front of the house making noise disturbing the neighbors defamation Family inheritance lawsuit and quarrels within the family, which is a problem that can be mediated for both parties to be able to compromise and make an agreement to resolve the problem along with offering guidelines for voluntary compensation and the willingness of

¹ พ.ต.อ. อาจารย์ (สบ4) กลุ่มงานอาจารย์ กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

both parties with a mediator as a mediator in the discussion This is a process to settle disputes without going to court or waste time or waste of budget in litigation in the judicial process. Therefore, mediation in the people's sector has been established from the Conciliation Act B.E. 2562. To drive the settlement of disputes in the community and explaining to the public the advantages of mediating the case at the community level rather than going to court or entering the justice system that wastes money and wastes time in prosecuting. Reduce cases that go to court to provide flexibility in litigation in the judicial process and people receive benefits at the level of mediation in the people's sector.

Keyword: Civil dispute mediation, Resolving conflicts in the community, Conflict management, Community

บทนำ

แนวทางการจัดการความขัดแย้งหรือข้อพิพาทในชุมชนของสังคมไทยที่ผ่านมา ยังคงมุ่งเน้นให้ประชาชนที่อยู่ใกล้ชิดกับปัญหาข้อพิพาทเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในชุมชนตามแนวคิดยุติธรรมชุมชน (Community Justice) ซึ่งเป็นแนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่ออุดช่องว่างของระบบยุติธรรมกระแสหลัก ด้วยการให้ชุมชนแก้ปัญหาด้วยตนเองได้อย่างสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน (ชัชวาลย์ สุขสมจิตร, 2561) ซึ่งยุติธรรมชุมชนจะให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาเพื่อเน้นการยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดความปลอดภัยของคนในชุมชนและผลประโยชน์ร่วมกันของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (Chumpa, 2014) โดยภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริมให้กลุ่มผู้นำชุมชนเป็นผู้ดำเนินงาน โดยออกเป็นข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประณีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 เพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในหมู่บ้านได้ ซึ่งเป็นกลไกชุมชน เช่นกับประเทศฟิลิปปินส์ที่มีการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับชุมชนในหมู่บ้าน (บาร์ังไกย์) เรียกว่าระบบยุติธรรมของบาร์ังไกย์ (Barangay Justice System) เป็นหน่วยงานท้องถิ่นเทียบเท่าหมู่บ้านโดยให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคนกลางผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (วันชัย วัฒนศัพท์, 2555)

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ความขัดแย้งหรือข้อพิพาทในชุมชนก็ยังไม่มีความโน้มที่ลดน้อยลง ทั้งที่ปัจจุบันสังคมทุกภาคส่วนกำลังต้องการแสวงหาทางออกของการจัดการกับปัญหาของประเทศชาติ เพื่อให้เกิดความสงบสุขของคนในประเทศ เพราะเริ่มตระหนักตรงกันว่า การใช้วิธีจัดการความขัดแย้งโดยกระบวนการศาลอาจไม่ใช่วิธีการจัดการกับความขัดแย้งที่ดีที่สุด เพราะนอกจากกระบวนการศาลจะไม่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งให้หมดไปได้แล้วยังก่อให้เกิดเป็นความขัดแย้งลุกลาม กลายเป็นความแค้นระหว่งครอบครัวและญาติพี่น้องของคู่พิพาท เป็นความขัดแย้งเรื้อรังไม่มีวันจบสิ้น (ธปภัค บุรณสิงห์, 2563) นอกจากนี้การยุติความขัดแย้งในชุมชนโดยผู้นำชุมชนไม่สามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานในชั้นศาลได้ เนื่องจากผู้ไกล่เกลี่ยไม่ได้ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายและไม่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย

ดังนั้น รัฐบาลจึงได้กำหนดให้มีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ขึ้น เพื่อให้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง ซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมีระบบและมาตรฐานเดียวกัน โดยกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ไกล่เกลี่ยและการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย เพื่อจัดระเบียบการประกอบอาชีพผู้ไกล่เกลี่ยและคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีและบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อพิพาท ซึ่งการตราพระราชบัญญัตินี้ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของบทบัญญัติไว้ในมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว

และช่วยให้การไกล่เกลี่ยในชุมชนได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง ซึ่งในปัจจุบันข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เห็นควรให้นำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมากำหนดเป็นกฎหมายกลางเพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวนหรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทดังกล่าว โดยคำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดินและเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ บทความฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอถึงความสำคัญของการนำหลักการสำคัญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาแก้ไขปัญหาข้อพิพาทในชุมชน ทั้งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักพุทธ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยความสมัครใจ เป็นต้น ดังนั้น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในหลาย ๆ รูปแบบจะถูกนำมาใช้ให้เหมาะสมกับบริบทและประเภทความขัดแย้งในชุมชน เนื่องจากชุมชนเป็นสังคมที่มีผู้นำ ประชาชนและสถาบันสำคัญต่าง ๆ จึงเป็นพื้นที่สำคัญที่จะต้องได้รับการสร้างให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดีและเป็นแหล่งสำคัญในการดำเนินชีวิตของประชาชน ประการสำคัญเพื่อให้การปกครองภายในชุมชนและการอำนวยความสะดวกในชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมและยุติธรรมอย่างทั่วถึงประชาชนทุกระดับ

เนื้อหา

ความขัดแย้งหรือข้อพิพาทในชุมชนที่มีทั้งความขัดแย้งรุนแรงชัดเจนและความขัดแย้งที่ไม่รุนแรงชัดเจน ตัวอย่างของความขัดแย้งที่ชัดเจนรุนแรง ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัวหรือเครือญาติ มีสาเหตุมาจากการติดสิ่งเสพติดของสมาชิกบางคน การเล่นเกมพนัน การแบ่งปันมรดกของครอบครัวไม่เท่ากัน ความขัดแย้งของสมาชิกกลุ่มองค์กรในชุมชน ได้แก่ การแย่งชิงน้ำเพื่อทำการเกษตร สัตว์เลี้ยงไปทำลายพืชไร่ของเกษตรกรของชาวบ้าน การพูดกล่าวร้าย หมิ่นประมาทกันและเรื่องการเตรียมพื้นที่เพาะปลูกลูกกล้าที่ดินของผู้อื่น ความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง กรณีการแย่งชิงกันดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านและเรื่องของผู้ใหญ่บ้านไม่ทำหน้าที่ผู้นำที่ดี ขอบเอาไรต์เอาเปรียบชาวบ้านที่ไม่ใช่พวกของตน ความขัดแย้งในเรื่องทรัพยากร เช่น มีการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน มีการลักลอบตัดไม้ไปขาย สมาชิกในชุมชนใช้สารเคมีในการเกษตรไม่ระมัดระวังเอาไปทิ้งและล้างภาชนะในลำน้ำของหมู่บ้าน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มชาวบ้านกับพระสงฆ์และภิกษุในเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ของวัด ความขัดแย้งเรื่องของการศึกษาในชุมชน เช่น พ่อแม่ผู้ปกครองเด็กเล็กในหมู่บ้านไม่พอใจที่ผู้นำหมู่บ้านไม่จัดตั้งศูนย์อบรมเลี้ยงเด็กเล็ก สมาชิกในครอบครัวได้รับโอกาสในการศึกษาไม่เท่าเทียมกันและความขัดแย้งระหว่างสมาชิกชุมชนกับทางการ เช่น กรณีชาวบ้านเจรจาทันทีเรียกร้องให้ทางการประกันราคาพืชผัก ผลไม้ แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีความขัดแย้งที่ชุมชนไม่ได้รับรู้ เป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่ไม่รุนแรงนักไม่แสดงออกให้ปรากฏเห็นชัดเจนโดยเกิดขึ้นในชุมชนเป็นปกติ (ณัฏฐ์ เขียวงาม, 2556)

ปัญหาความขัดแย้งในระดับท้องถิ่นที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่นั้นมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองและข้อกฎหมาย อีกทั้งโครงสร้างสังคมที่มีอยู่เดิมไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ความขัดแย้งในชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับกลุ่มผู้นำทั้งท้องถิ่นและท้องที่ จากความขัดแย้งที่ไม่รุนแรงไปสู่ขัดแย้งที่รุนแรง จากที่มีผู้เกี่ยวข้องจำนวนไม่มากก็กลายเป็นมีผู้เกี่ยวข้องมากขึ้น สาเหตุที่เป็นเช่นนั้น เนื่องจากลักษณะความสัมพันธ์เชิงสังคมของชุมชนระดับท้องถิ่นนั้นเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ พวกพ้อง ดังนั้น หากพวกพ้องตนหรือญาติ มีปัญหาขัดแย้งกับกลุ่มใด พวกพ้องก็มักจะมีปัญหาขัดแย้งตามไปด้วย จนท้ายที่สุดความขัดแย้งอาจลุกลาม

บานปลายเกินกว่าที่จะแก้ไขได้ และจากการศึกษาของสุกัญญา รุ่งทองใบสุรีย์ (2556) พบว่า กลุ่มตัวอย่างยอมรับว่าคนในชุมชนเกินครึ่งในชุมชนของตนมีความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาแล้ว คิดเป็นร้อยละ 54.50 มีความขัดแย้งแฝงตัวอยู่ คิดเป็นร้อยละ 72.00 อันแสดงให้เห็นถึงสภาพบรรยากาศความไม่พอใจที่พร้อมจะลุกลามไปสู่ความขัดแย้งในระยะต่อไปได้ ถ้าไม่ได้รับการจัดการที่ดี (สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล, 2550) และสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน จังหวัดปทุมธานีตามตัวแบบของ Moore (2003) พบว่าสาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นบ่อยครั้งมาจากด้านผลประโยชน์ ด้านความสัมพันธ์ ด้านค่านิยม ด้านข้อมูลและด้านโครงสร้าง/กฎระเบียบตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบสาเหตุของการเกิดปัญหาความขัดแย้ง พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนอกเขตเทศบาล เน้นจากสาเหตุด้านผลประโยชน์และด้านความสัมพันธ์มากกว่า ส่วนชุมชนในเขตเทศบาลเน้นจากสาเหตุด้านค่านิยม ด้านข้อมูลและด้านโครงสร้าง/กฎระเบียบมากกว่า แสดงว่าในเขตเทศบาลปัญหาส่วนใหญ่จะเกิดจากพฤติกรรมเคยชินที่ไม่มีระเบียบวินัย/ พฤติกรรมลบล้างจากการอยู่อาศัยร่วมกันในชุมชนหมู่บ้านจัดสรร เช่น ปัญหาสัตว์เลี้ยง การจอดรถขวางทางเข้า-ออก การทิ้งขยะแบบไม่รับผิดชอบ ฯลฯ และการได้รับข้อมูลที่ไม่ว่าถึงเพราะต่างคนต่างอยู่ทำให้ไม่ได้พูดคุยกันและเกิดความเข้าใจผิดต่อกัน ส่วนนอกเขตเทศบาลสาเหตุส่วนใหญ่จะเกิดจากด้านผลประโยชน์ เช่น การรื้อกล้าที่ดิน (หลักเขตเดินได้) จากการทะเลาะกันแย่งลูกค้า/ แย่งกันขายของ การไม่แบ่งปันในช่วงน้ำท่วม ฯลฯ จะเห็นได้ว่าข้อพิพาทหรือความขัดแย้งในชุมชนก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบทำให้เกิดการแบ่งเป็นพรรคแบ่งพวก ทำลายความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน นำไปสู่ความตึงเครียดมากขึ้นมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของสมาชิกในชุมชนมากขึ้น ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรและเวลา ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจภายในครัวเรือน อีกทั้งยังทำให้เสียภาพลักษณ์ของผู้นำในชุมชนผลกระทบต่อเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน บันทอนการพัฒนาชุมชนและประเทศ ทำให้การพัฒนาชุมชนและประเทศล่าช้า

บทความฉบับนี้ จึงมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์การนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในรูปแบบต่าง ๆ มาแก้ไขข้อพิพาทข้อพิพาทหรือความขัดแย้งในชุมชน โดยเฉพาะการนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นทางเลือกที่เหมาะสมในการยุติปัญหาชุมชนและมีกฎหมายรองรับอย่างเหมาะสม ซึ่งตามกฎหมายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ การดำเนินการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกัน ระวังข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินการในชั้นศาลและในชั้นการบังคับคดี (พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562)

บทวิเคราะห์

จากปัญหาข้อพิพาทหรือความขัดแย้งในชุมชนควรได้รับการแก้ไขและยุติปัญหาด้วยความเป็นธรรมในทุกฝ่าย เนื่องจากความขัดแย้งในชุมชนส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งระดับที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ เช่น การก่อเสียงดังรบกวนเพื่อนบ้าน การจอดรถขวางถนนทางเข้าออก การทะเลาะวิวาทระหว่างเพื่อนบ้าน การรื้อกล้าที่ดินจากการเกษตรหรือสัตว์เลี้ยงไปทำลายพืชทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งข้อพิพาทดังกล่าวถ้าไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน จะก่อให้เกิดความบาดหมางและอาจจะลุกลามไปจนถึงการทำร้ายร่างกายสาหัสได้ ดังนั้น การนำหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ในการในการยุติปัญหาในชุมชนด้วยบทบาทการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจะมีความสำคัญ ดังนี้

1. หลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

1.1. หลักการสมัครใจของทุกฝ่ายทุกคน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเป็นการดำเนินการที่เน้นวิถีชุมชนเป็นหลัก โดยผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะไม่มีอำนาจชี้ขาดข้อพิพาทหรือไม่มี ข้อบังคับใด ๆ

ให้คู่กรณีต้องเข้าร่วมไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกิดขึ้นได้ด้วยการตัดสินใจของคู่กรณีเป็นสำคัญ โดยคู่กรณีทุกฝ่ายต้องสมัครใจเข้าร่วมเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตั้งแต่เริ่มต้นของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (ธปภัค บุรณะสิงห์, 2563)

1.2 หลักการผ่อนปรนให้แก่กัน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจะเน้นการเสนอแนะให้คู่กรณีมองไปข้างหน้าในอนาคตที่ต้องอยู่อาศัยใกล้ชิดกันในชุมชนเดียวกันมากกว่าการมองย้อนกลับไปว่าใครผิดหรือใครถูก โดยในการไกล่เกลี่ยนั้นจะเน้นให้คู่กรณีผ่อนปรนให้แก่กัน เพื่อให้เกิดบรรยากาศแห่งการฟังความคิดเห็นอย่างเข้าใจกัน รับฟังความต้องการที่แท้จริงของคู่กรณี (วันชัย วัฒนศัพท์, 2555)

1.3 หลักการฟื้นฟูสานสัมพันธ์ของคู่กรณีเป็นหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนที่ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะคอยดำเนินการโน้มน้าวให้คู่ความเจรจากัน เปิดเผยความต้องการอันแท้จริงของตนเอง พร้อมทั้งเปิดใจรับฟังความต้องการของอีกฝ่ายและลดความรุนแรงของอารมณ์ ด้วยการแสดงความเห็นอกเห็นใจของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยเน้นให้คู่กรณีมีความเมตตาต่อเพื่อนร่วมทุกข์สุขในโลกและเป็นเพื่อนร่วมสังคม เพื่อนร่วมชุมชน และเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ดังนั้น ไม่ควรมองกันเป็นศัตรูคู่แค้นต้องเอาชนะกัน เพื่อนควรหันกลับมารัก เมตตาต่อกัน ให้อภัยกัน เพื่อให้อยู่ร่วมกันในชุมชนดั้งเดิมที่ผ่านมาเพื่อมุ่งช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนต่อไปได้ (ธปภัค บุรณะสิงห์, 2563)

1.4 หลักการยุติคดีด้วยความพึงพอใจ เป็นหลักการยุติข้อพิพาทด้วยความพึงพอใจของคู่กรณีทุกฝ่าย ไม่บีบบังคับ ช่มชู้ หรือหลอกลวงให้คู่กรณียินยอม โดยเน้นให้คู่กรณีเป็นคนตัดสินใจเอง ไม่ว่าจะคู่กรณีจะตัดสินใจเลือกทางออกของข้อตกลงเป็นเช่นไร ยอมต้องอยู่บนฐานของความยินยอมด้วยความพึงพอใจเป็นสำคัญ (ธปภัค บุรณะสิงห์, 2563)

2. ขั้นตอนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ประกอบด้วย วิเคราะห์ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 เปิดเวทีพูดคุยด้วยพระมหาวีรหาร จัดสานเสวนาแบบกัลยาณมิตร สร้างทางเลือกโดยไม่มีอคติ ยุติปัญหาด้วยดี โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (ธปภัค บุรณะสิงห์, 2563)

2.1 วิเคราะห์ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 เป็นการที่ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเริ่มต้นจากการใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นกรอบในการวิเคราะห์ คือ เข้าใจทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้น สาเหตุของปัญหาเพื่อหาหนทางของการฟื้นคืนดี ลดต้นเหมาณะ ทิฏฐิ ทำให้บรรลุไปสู่เป้าหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2062) โดยเป็นการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อจัดการกับปัญหาหรือข้อพิพาทจำเป็นที่ต้องรู้สาเหตุของความขัดแย้ง โดยการวิเคราะห์ปัญหาหรือข้อพิพาท ตลอดจนมองหาวิธีการจัดการปัญหาหรือข้อพิพาทเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรเริ่มต้นจากการใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นกรอบในการวิเคราะห์ คือ เข้าใจทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้น สาเหตุของปัญหาไปให้ถึงเป้าหมายของการฟื้นคืนดี ลดต้นเหมาณะ ทิฏฐิ และหาวิธีการไปสู่เป้าหมาย คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์หรือหาวิธีการแก้ไขความขัดแย้งให้ยุติลงด้วยวิธีสมานฉันท์เพื่อการอยู่ร่วมกันต่อไปในสังคม

2.2 การเปิดเวทีพูดคุยด้วยพระมหาวีรหารเป็นการที่ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักพระมหาวีรหารเป็นหลักใจและกำกับความประพฤติและปฏิบัติตนต่อคู่กรณีโดยชอบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551) เพื่อเอื้ออำนวยต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน การแสดงความรักความหวังดีต่อคู่กรณีทุกฝ่ายด้วยหลักพระมหาวีรหาร โดยการบอกให้คู่กรณีเข้าใจถึงผลเสียของการเข้าสู่การเจรจาด้วยความรักความปรารถนาดี ต้องการให้ทุกฝ่ายหันหน้ามาคุยกันเพื่อให้มีทางออกของปัญหาโดยหลักกรุณาให้คู่กรณีพ้นจากปัญหาหรือทุกข์นั้น และหากคู่กรณีไม่ยอม

เข้าสู่การพูดคุยจะไปฟ้องร้องเป็นคดีต่อกันไม่สมควรใจพูดคุยก็จำเป็นทำใจวางเฉยมองด้วยใจสงบตามหลักอุเบกขา เพราะคู่กรณีเป็นฝ่ายเลือกแล้ว

2.3 การจัดสานเสวนาแบบกัลยาณมิตร เป็นการจัดเวทีสานเสวนาเพื่อแก้ปัญหาด้วยความเป็นกลาง ในชุมชนภายใต้อำนาจและหน้าที่ของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ใช้หลักกัลยาณมิตรด้วยการแสดงการเป็นมิตร ผู้มีคุณอันบัณฑิตพึงนับหรือเพื่อนที่ดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551) ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ควรมีเป้าหมายในการทำให้คู่กรณีคืนดีกันหรือสามารถมีข้อตกลงร่วมกันและนำไปสู่สันติสุขได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง โดยการสื่อสารด้วยการเจรจาค้นหาความต้องการที่แท้จริง ด้วยความสุภาพอ่อนโยน พูดความจริง พูดถูกกาลเทศะมีน้ำใจงามพร้อมช่วยเหลือเกื้อกูลคู่กรณี คอยชี้แนะแนวทางที่ให้คู่กรณี ทำให้คู่กรณีลดอคติ การยึดมั่นความเห็นแก่ตนมากจนเกินไปช่วยให้ทางแก้ปัญหาด้วยความรักความหวังดีกับคู่กรณีทุกฝ่าย (ธปภัค บูรณะสิงห์, 2563)

2.4 สร้างทางเลือกโดยไม่มีอคติ เป็นการประสานความสัมพันธ์เพื่อสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยไม่มีอคติ เพื่อช่วยหาทางขจัดอคติหรืออคติในใจของคู่ขัดแย้งให้ได้ โดยผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ต้องต้องขจัดอคติหรืออคติในใจของตัวเองก่อนที่จะหาทางขจัดอคติหรือ อคติในใจของคู่กรณี (วิบูล หนูยิ้มชัย, 2019) ด้วยการไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งด้วยเหตุ เพราะรัก เพราะเกลียด เพราะเกรงใจหรือ การหลงผิดไม่รู้เท่าทัน โดยควรแนะนำแนวทางที่เป็นกลางเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ประโยชน์สูงสุดและพึงพอใจด้วยกันทุกฝ่าย

2.5 ยุติปัญหาด้วยดีบนสามัคคีธรรม เป็นการทำหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยใช้หลักธรรมที่มีอยู่ภายในและหลักธรรมที่แสดงออกภายนอก นำมาสร้างสามัคคีและทำให้การไกล่เกลี่ยบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี (วิบูล หนูยิ้มชัย, 2019) เพื่อเอื้ออำนวยผลให้ยุติปัญหาด้วยความสัมฤทธิ์ผล โดยอำนาจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ยุติลงได้ด้วยดีสามารถสานสัมพันธ์ภาพที่ดีให้คู่พิพาทอยู่ร่วมกันได้ต่อไปและช่วยติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลงและประเมินความสัมพันธ์จากการฟื้นคืนดีกันอย่างต่อเนื่องและช่วยเสริมสร้างบรรยากาศของความสามัคคี นำมาซึ่งความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นของคู่กรณีและในภาพรวมชุมชนอีกด้วย (ธปภัค บูรณะสิงห์, 2563) ทั้งนี้ ในการใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามหลักการและขั้นตอนของรูปแบบ ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี (สติ) มีความอดทนต่อสิ่งชั่วร้าย (ขันติ) และเป็นคนดี คนเก่ง มีความรอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม (สัพปุริส ธรรม 7) ซึ่งถือเป็นพุทธธรรมฐานหลักของการเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนโดยพุทธสันติวิธี เพื่อให้สามารถนำความสันติสุขชุมชนอันเป็นเป้าหมายหรือความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ที่สามารถวัดความสำเร็จจากผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชุมชนได้ คือ (ธปภัค บูรณะสิงห์, 2563) 1) คู่กรณีต้องมีการปฏิบัติตามข้อตกลงเพื่อยุติการขยายวงของความรุนแรงและป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงอีกในชุมชน 2) คู่กรณีมีการฟื้นคืนความสัมพันธ์และสามารถอยู่ร่วมกันต่อไปได้ 3) คู่กรณีมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ไม่กลับไปกระทำความผิดอีก และ 4) คู่กรณีเกิดความพึงพอใจต่อกระบวนการและผลลัพธ์ที่เป็นธรรมด้วยกันทุกฝ่ายทำให้สามารถเข้าสู่สภาวะอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชน

การทำให้ข้อพิพาทภาคประชาชนจบลงด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทประจำชุมชน มีความเป็นกันเอง มีความสะดวกและรวดเร็วมากกว่าการดำเนินคดีในศาลหรือวิธีการอื่น เพราะกระบวนการระดับข้อพิพาทไม่ยุ่งยาก ไม่สลับซับซ้อนและไม่เป็นพิธีการมากนัก ด้วยการใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทอันจะทำให้คดีจบลงในชั้นของคณะกรรมการไกล่เกลี่ยไม่ต้องเสียเวลาทำ ทำให้รู้สึกผ่อนคลายความตึงเครียดและความกังวลใจ ซึ่งต่างจากกรณีที่มีการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก คือ การแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานและการดำเนินคดีฟ้องร้องต่อศาล ซึ่งกระบวนการเหล่านี้มีความยุ่งยาก สลับซับซ้อนและใช้เวลานานกว่า

คดีจะจบ นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนมีความเชื่อมั่นและเคารพศรัทธาในตัวบุคคลผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทว่าจะให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนได้ เพราะผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเป็นคนในชุมชนนั่นเอง เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ของชุมชนที่คนส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างดีอยู่แล้ว ทำให้ประชาชนเกิดความเคารพศรัทธาและเชื่อมั่นว่าจะอำนวยความยุติธรรมให้แก่พวกเขาได้ แตกต่างจากการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่มีบุคคลภายนอกที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐเหล่านี้เป็นบุคคลที่ประชาชนไม่รู้จักคุ้นเคย ทำให้ประชาชนเกิดความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าจะเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอันจะทำให้ตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร (ศักดิ์ชาย สุนทรธนาภิรมย์, 2560)

สรุปได้ว่าจากหลักการสำคัญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชนจะต้องคำนึงถึงหลักความเป็นกลางและความยุติธรรมเป็นสำคัญ ประการสำคัญ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยจะต้องมีความรู้ มีจรรยาบรรณและสามารถเข้าถึงความรู้สึกของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย เพื่อควบคุมให้สถานการณ์ในการไกล่เกลี่ยสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และคู่กรณีทั้งสองฝ่ายมีความพึงพอใจในข้อตกลงร่วมกัน อย่างไรก็ตามในบางกรณีหากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกิดความล้มเหลวในขั้นตอนการปฏิบัติตามข้อตกลง เนื่องจากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่สามารถดำเนินการตามข้อตกลงได้ บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยยังคงต้องดำเนินต่อไปเพื่อให้เกิดการยุติปัญหาข้อพิพาทและแม้ว่าการไกล่เกลี่ยจะไม่สำเร็จในทุกขั้นตอน ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีการไกล่เกลี่ยเกิดขึ้น เพราะปัจจัยที่ส่งผลต่อความล้มเหลวและความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้และไม่สามารถบังคับได้ ดังนั้น หลักการสำคัญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจะต้องดำเนินการไปอย่างรอบคอบ ได้รับความสมัครใจทั้งสองฝ่ายและมีความพึงพอใจและยินดีต่อข้อตกลงร่วมกันอย่างแท้จริง

บทสรุป

จากการวิเคราะห์การยุติปัญหาข้อพิพาทในชุมชนด้วยบทบาทการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเป็นวิธีการที่ภาครัฐได้ดำเนินการมาแล้วมากกว่า 10 ปี ดังจะพบได้จากงานวิจัยหลายชิ้นที่ได้นำเสนอการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทและข้อขัดแย้งในชุมชนด้วยกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ การนำยุติธรรมชุมชนมาเป็นกลยุทธในการดำเนินการระงับข้อพิพาทในชุมชนและตั้งศาลยุติธรรมได้สร้างทางเลือกใหม่ให้แก่ประชาชนเป็นการเพิ่มช่องทางให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมเชื่อมโยงกลไกตามกฎหมายและวิถีชีวิตประชาชนเข้าด้วยกันเพื่อนำมาซึ่งประสิทธิภาพความรวดเร็วและเท่าเทียมกัน จึงได้มีการจัดตั้งศูนย์ระงับข้อพิพาทชุมชนโดยมีผู้นำชุมชนที่ผ่านการอบรมหลักสูตรอาสาสมัครไกล่เกลี่ยชุมชนมีบทบาทในการระงับข้อพิพาท โดยทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวนี้เริ่มจัดอบรมในปี พ.ศ. 2541 จนถึง พ.ศ. 2555 ได้มีการอบรมมาแล้ว 52 รุ่น ผลปรากฏว่า ตั้งแต่ปี 2543 - 2545 มีปริมาณคดีเข้าสู่ศาลลดลง รวมทั้งความขัดแย้งในสังคมของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลง และในระหว่างปี พ.ศ. 2563 ถึง พ.ศ. 2565 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 ครบ 50 เขต ครอบคลุม 180 แขวง ในกรุงเทพมหานครและในทุกจังหวัดทั่วประเทศ อีกจำนวนกว่า 406 แห่ง เพื่อเป็นจุดเชื่อมโยงให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวกรวดเร็วเป็นธรรม และเสียค่าใช้จ่าย น้อยลงช่วยลดคดี ลดความขัดแย้งให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีผลบังคับตามกฎหมาย ประชาชนสามารถติดต่อใช้บริการได้ที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

ความสำเร็จที่จะยุติปัญหาในชุมชนด้วยบทบาทการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้เกิดขึ้นมาจากการได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง และโดยเฉพาะการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและบุคลากรในหน่วยงานของกระทรวงยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนการยุติปัญหาข้อพิพาทในชุมชน และการชี้แจงให้ประชาชนเห็นถึงข้อดีในการไกล่เกลี่ยให้คดีจบในระดับชุมชนดีกว่าการขึ้นศาลหรือการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่ทำให้สิ้นเปลืองเงินและเสียเวลาในการดำเนินคดี และเป็นการช่วยลดคดีที่ขึ้นสู่ศาล เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม และประชาชนได้รับผลประโยชน์ในระดับการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน

ข้อเสนอแนะ

จากความมุ่งหมายในการเขียนบทความในครั้งนี้ ผู้เขียนได้เสนอแนะการยุติปัญหาในชุมชนด้วยบทบาทการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนที่สามารถดำเนินการให้ประสบความสำเร็จได้ง่าย รวดเร็ว สะดวก และคู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะได้รับความเป็นธรรมด้วยความสมัครใจและคู่กรณีทั้งสองได้เสนอทางเลือกที่ต้องการและได้รับการยอมรับจากฝ่ายตรงข้ามด้วย ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การจัดตั้งคณะกรรมการศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทประจำชุมชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยทำหน้าที่คอยประสานให้คู่พิพาทสามารถตกลงระงับข้อพิพาทกัน และจากผลงานที่ผ่านมาในอดีต ปรากฏว่าศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทประจำชุมชนสามารถระงับข้อพิพาทได้ผลสำเร็จทุกคดี กระบวนการระงับข้อพิพาทของชุมชนในรูปแบบของการไกล่เกลี่ยจึงเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือกหรือกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มีประสิทธิภาพมากเป็นการระงับข้อพิพาทในชุมชนโดยคนในชุมชนเอง เป็นวิธีการที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการระงับข้อพิพาทในชุมชน เพราะการไกล่เกลี่ยนั้นแม้จะมีพิธีต้องมากกว่าการเจรจาต่อรอง แต่ก็ยังมีความยุ่งยากน้อยมากเมื่อเทียบกับการฟ้องร้องคดีต่อศาล บรรยากาศในการไกล่เกลี่ยยังมีลักษณะของความเป็นกันเองมากกว่าการพิจารณาคดีของศาลและไม่ค่อยมีลักษณะของการเผชิญหน้าเป็นปรปักษ์กันมากนัก ทำให้มีโอกาสที่จะรักษาสัมพันธภาพของคู่กรณีไว้ได้มาก (ศักดิ์ชาย สุนทรธนาภิรมย์, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับแนวยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ที่ได้กำหนดแนวทางในการส่งเสริมระบบยุติธรรมทางเลือก ระบบยุติธรรมชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม โดยส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในรูปแบบต่าง ๆ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความเป็นธรรม รวมถึงการพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

1.2 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพร่วมกับหน่วยงานภาคปกครอง เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เข้ามาเป็นเจ้าภาพหรือยุติธรรมชุมชนร่วมเป็นเจ้าภาพ ร่วมกันจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน เพื่อเป็นหน่วยงานในการช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา สรรหาผู้ไกล่เกลี่ยและให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจักรกริญญ ทอดสูงเนิน (2557) ที่ผลการวิจัยพบว่า การให้คำปรึกษาและช่วยเหลือประชาชนที่อยู่ในชุมชนของตนเอง โดยผ่านการอบรมตามหลักสูตรของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสมุทรสาครและสำนักงานยุติธรรมจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งการดำเนินการทำให้ช่วยเหลือและสามารถปกป้องคนในชุมชนได้เป็นอย่างดีอีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างศักยภาพให้เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยความยุติธรรม การสร้างความเป็นธรรมและความสงบสุขในสังคมเป็นภารกิจหลักที่สำคัญของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามที่จะต้องดำเนินการให้สังคมและชุมชนในพื้นที่ให้เกิดความสงบสุขในชุมชน

การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามนั้นจะขาดเสียไม่ได้คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและส่วนราชการ ที่ให้ความร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดี นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงงบประมาณในการดำเนินงาน เนื่องจากการใกล้เคียงข้อพิพาทจะประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี แต่การดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามยังประสบปัญหาด้านงบประมาณ เนื่องจากการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ดำเนินการโดยได้รับจัดสรรเงินงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐบางส่วน ซึ่งไม่เพียงพอในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม การดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม และได้รับความอนุเคราะห์จากสหกรณ์กรุงเทพ จำกัด ในด้านต่าง ๆ เช่น อาคาร สถานที่ อาหาร และเครื่องดื่ม เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 การใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของภาคประชาชนที่มีหลักการและขั้นตอนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผสมผสานการนำหลักการทางพุทธ สันติวิธีมาบูรณาการกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของหลักสากลในยุคปัจจุบัน โดยสามารถออกแบบมาเป็นรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนโดยหลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย (1) หลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ประกอบด้วย การสมัครใจของทุกฝ่าย การผ่อนปรนให้แกกัน การฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคู่กรณี และการยุติคดีด้วยความพึงพอใจ (2) ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนโดยหลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย วิเคราะห์ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 เปิดเวทีพูดคุยด้วยพรหมวิหาร จัดสานเสวนาแบบกัลยาณมิตร สร้างทางเลือกโดยไม่ยึดติด และจบลงด้วยดีบนสามัคคีธรรม (ธปภัค บุรณะสิงห์, 2563) สอดคล้องกับงานที่ภานุพงศ์ เฉลิมสิน (2564) ได้เสนอว่าการหาทางออกร่วมกันโดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ยจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับคู่ความที่ไม่ต้องการเสียเวลาในการดำเนินคดีความที่ยืดเยื้อ ด้วยการร่วมกันทำความเข้าใจและแก้ปัญหาที่นั้น ๆ โดยมีคนกลางคอยช่วยเหลือชักจูงให้คู่พิพาทยอมเจรจาหันหน้าพูดคุยกัน เนื่องจากการให้คู่ความเจรจาตกลงกันเองมักจะไม่เป็นผลสำเร็จด้วยเหตุต่าง ๆ เช่น การไม่รู้วิธีการเจรจาที่ถูกต้อง การไม่ไว้วางใจคู่กรณีอีกฝ่าย การไม่เคารพเชื่อถือซึ่งกันและกันและกันมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันและไม่ยอมผ่อนปรนแก่กัน อารมณ์โกรธเคือง ตลอดจนปัญหาการไม่รู้กฎหมาย เป็นต้น

2.2 การทำความเข้าใจกับบริบทของชุมชนนั้น ๆ เนื่องจากการเข้าใจถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้และพฤติกรรมต่าง ๆ ของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะทำให้เข้าใจถึงความต้องการ สาเหตุของข้อพิพาทและทิศทางของอารมณ์ รวมทั้งวิธีการสนทนา พูดคุยในการเจรจากับคู่กรณี เทคนิคในการเข้าถึงจิตใจและอารมณ์ของคู่พิพาทจะนำไปสู่ความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ นอกจากนี้ สุกัญญา รุ่งทองใบสุรีย์ (2556) ยังได้เสนอแนะด้านนโยบายเกี่ยวกับการยุติปัญหาข้อขัดแย้งชุมชน โดยการสร้างช่องทางสื่อสารทำความเข้าใจ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและยอมรับฟังมุมมองที่แตกต่างกัน เพื่อลดปัญหาทางการเมืองท้องถิ่นและการแบ่งพรรคแบ่งพวกในความชอบธรรมที่จะเข้าไปมีอำนาจในการแก้ปัญหาที่ต่างฝ่ายต่างกล่าวอ้างและกล่าวโทษกัน ก่อให้เกิดความคิดแตกแยก ต่างสนับสนุนฝ่ายตนและต่อต้านฝ่ายตรงข้าม ดังนั้น ภาครัฐจึงต้องสร้างช่องทางให้ชุมชนได้สื่อสาร ทำความเข้าใจและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็นและยอมรับมุมมองที่แตกต่างกัน อันเป็นช่องทางลดความไม่ไว้วางใจกัน สร้างความประนีประนอมต่อกันและนำไปสู่ความเข้าใจร่วมกันเพื่ออยู่ในชุมชนเดียวกันได้อย่างสันติสุข

2.3 การให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมในชุมชน เนื่องจากสภาพแวดล้อมของคู่พิพาทจะสามารถตอบโจทย์ถึงบุคลิกภาพและตัวตนของคู่พิพาทได้ การเข้าใจสภาพแวดล้อมดังกล่าวจะนำมากำหนดเป็นตัวแปรสำคัญในการนัดหมายวัน เวลาและสถานที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและทำให้เข้าใจถึงสภาพแวดล้อมในชุมชนนั้น ๆ

ได้ด้วย การเข้าใจถึงสภาพชุมชนเป็นมาตรฐานกลางในการไม่ให้เกิดความอคติกับคู่พิพาท พร้อมทั้งการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ต้องมีความพร้อมของสถานที่ ซึ่งจะต้องมีความเหมาะสมทั้งบรรยากาศ ความกว้างขวางและวัสดุอุปกรณ์จะต้องมีความพร้อมใช้งาน ทันสมัยและนำมาใช้เพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามวัตถุประสงค์

2.4 การสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อให้ผู้นำชุมชนและประชาชนที่มีปัญหาข้อพิพาทรวมถึงข้อพิพาทอื่น ๆ ให้เข้าใจถึงการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้อย่างไร้กังวล เข้าใจถึงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ทำให้เกิดความเข้าใจว่าเพราะเหตุใดจึงมีการกำหนดให้มีการไกล่เกลี่ยของภาคประชาชนและมีข้อดีอย่างไรต่อคู่พิพาท เพื่อให้ประชาชนเข้าใจข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา รุ่งทองใบสุรีย์ (2556) ที่ได้เสนอแนะการยุติปัญหาข้อขัดแย้งด้วยการให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมโดยกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยชุมชนอย่างแท้จริง โดยใช้จุดแข็งของสังคมไทยที่เป็นสังคมเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทร และให้อภัยมาสร้างนวัตกรรมกระบวนการยุติธรรมในแบบของไทย ในรูปของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยชุมชน เพราะชุมชนทราบปัญหาข้อพิพาทหรือความต้องการของตนดีกว่าคนอื่น และชุมชนอยู่ต้นทางของปัญหาย่อมสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันที่ก่อนที่จะลุกลามจนยากแก้ไข ดังนั้น จึงควรสร้างกลไกที่มีกระบวนการที่ชัดเจนให้กับชุมชนเข้ามาดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีที่มาจากประชาชนในแต่ละชุมชนขึ้นบัญชีผู้ไกล่เกลี่ยประนีประนอมประจำตำบล ๆ ละประมาณ 50 คน เป็นอย่างน้อยเพื่อให้คู่กรณีมีทางเลือกผู้ไกล่เกลี่ยได้หลากหลาย ในรูปคณะกรรมการไกล่เกลี่ยชุมชน ซึ่งอำเภอ อัยการ หรือหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชนก็ควรมาใช้คณะกรรมการไกล่เกลี่ยชุมชนชุดนี้ที่เป็นอิสระอย่างแท้จริง มาระงับข้อพิพาทเพื่อให้เกิดมาตรฐานเดียวกันตามหลักการไกล่เกลี่ยที่ยึดหลัก 3 แยก คือ แยกบุคคลากร แยกสำนวน แยกห้องพิจารณา

เอกสารอ้างอิง

- จักรกริณี ทอดสูงเนิน. (2557). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 40(1), 98-113.
- ชัชวาลย์ สุขสมจิตร. (2561). *หลักนิติธรรมกับการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน: ยุติธรรมชุมชน*. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ณัฏฐ์ เขียวงาม. (2556). *บทบาทผู้นำชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน กรณีศึกษา เทศบาลเมืองบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร*. รัฐศาสตร์บัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ธปภัค บุรณะสิงห์. (2563). รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนโดยหลักพุทธสันติวิธี: ศึกษากรณีตำบลสวยอำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 8(sup), 147-160.
- พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562. (2562, 22 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 67 หน้า 1-21.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2562). *สลายความขัดแย้ง: นิติศาสตร์-รัฐศาสตร์-เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*. สืบค้นเมื่อ 19 สิงหาคม 2562 จาก http://watnyanaves.net/th/book_detail/438.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ : เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์
- ภาณุพงศ์ เฉลิมสิน. (2564). การระงับข้อขัดแย้งโดยวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/969894>.
- วิบูล หนูยิ้มชัย. (2019). รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี: กรณีศูนย์ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท **สถานายความ กรุงเทพมหานคร**. คุชฉีนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2555). **ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า
- ศักดิ์ชาย สุนทรนาถิรมย์. (2560). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการระงับข้อพิพาทในชุมชน: ศึกษาชุมชนหมู่ 7 ตำบลเก็ง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม. *Journal of Politics and Governance*, 7(2), 161–175.
- สุกัญญา รุ่งทองใบสุรีย์. (2556). การจัดการความขัดแย้งในชุมชน จังหวัดปทุมธานี. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**, 39(2), 21–34.
- สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล. (2550). **ศัพท์บัญญัติเกี่ยวกับการแก้ปัญหาและความขัดแย้ง**. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- Chumpa, M. (2014). **Constitution**, (2nd ed.). Bangkok: Nititham.
- Moore, C.W. 2003. **The Mediation Process**. (3rd ed.). San Francisco : Jossey-Bass Ailey Imprint.